

XVIII. Väestönsuojelu

Väestönsuojelulautakunnan v:lta 1940 antama kertomus oli seuraavan sisältöinen:

Väestönsuojelun edellyttämiä valmistavia tehtäviä varten kaupunginhallitus jo syyskuussa 1938 asetti väestönsuojelutoimikunnan sekä perusti syyskuun 14 p:nä 1939 sille toimeenpanevan elimen, väestönsuojelutoimiston, palkattuine viranhaltijoineen. Toimiston päällikkönä toimi maan väestönsuojelupäällikön määräämä Helsingin väestönsuojelupäällikkö. Heti sodan puhjettua väestönsuojelutoimisto muodostettiin väestönsuojelukeskukseksi ja väestönsuojelutoimikunta lakkautettiin tammikuussa 1940. Väestönsuojelukeskuksen päällikkönä toimi kaupungin väestönsuojelupäällikkö ja keskuksen kuuluivat lisäksi aikaisemmin väestönsuojelutoimistossa palvelleet henkilöt sekä osittain neuvottelukuntana, osittain asiantuntijoina erinäiset kaupungin viranomaiset ja eräiden laitosten päälliköt. Rauhan palattua väestönsuojelukeskukseen kuului vain entistä väestönsuojelutoimistoa vastaava osa väestönsuojelukeskusta.

Kysymys väestönsuojelutoiminnan ja sen hallinnollisten elimien järjestämisestä oli sodan jälkeen esillä kaupunginvaltuuston toukokuun 8 ja 29 p:nä 1940 pitämässä kokouksissa. Viimeksi mainittuna päivänä kaupunginvaltuusto kaupunginhallituksen ehdotuksen mukaisesti päätti asettaa väestönsuojelulautakunnan, johon puheenjohtajan lisäksi kuuluu kuusi jäsentä ja kolme varajäsentä; hyväksyi lautakunnalle ohjesäännön; vahvisti lautakunnan puheenjohtajan palkkion 500 mk:ksi kokoukselta sekä jäsenten palkkion 150 mk:ksi kokoukselta, varapuheenjohtajan saadessa puheenjohtajana toimiessaan puheenjohtajalle myönnetyn palkkion; toimitti lautakunnan puheenjohtajan, jäsenten ja varajäsenten vaalin; asetti lautakunnan alaisena toimivaan väestönsuojelutoimistoon toimistopäällikön, toimistopäällikön apulaisen, toimistoinsinöörin, koulutuksen johtajan, varastopäällikön, vanhemman ja nuoremman toimistoapulaisen, varaston vahtimestarin, puhelinvartijan ja lähetin; päätti, että nämä virat täytetään ensi aluksi tilapäisesti v:n 1940 loppuun; antoi väestönsuojelulautakunnalle tehtäväksi laatia väestönsuojelutoimiston vakinaistamisen yhteydessä toimiston johtosääntöehdotuksen kaupunginvaltuuston vahvistettavaksi; sekä määräsi väestönsuojelulautakunnan toiminnan kaupunginjohtajan toimialaan kuuluvaksi.

Väestönsuojelulautakunnan jäsenet ja toiminta. Väestönsuojelulautakuntaan, jonka väestönsuojelulain täytäntöönpanoasetuksen mukaisesti tulee rauhan aikana pitää huolta kunnalle kuuluvan väestönsuojelun valmisteluista sekä muutenkin toimia kunnan väestönsuojelun edistämiseksi ja siinä havaittujen puutteiden poistamiseksi, kaupunginvaltuusto edellä mainitussa kokouksessaan valitsi puheenjohtajaksi filosofiantohtori B. R. Nyberghin, jäseniksi filosofianmaisteri P. Railon, teollisuusneuvos M.

Sergeliuksen, varatuomari R. Rönnholmin, toimittaja J. A. Savolan, insinööri A. Myrskyn ja seppä K. Kaukosen sekä varajäseniksi lääketieteellisensiaatti U. Töttermanin, varatuomari R. G. Kallian ja toimittaja E. V. Lähteen. Varapuheenjohtajakseen lautakunta valitsi filosofianmaisteri Railon. Kaupunginhallituksen edustajana lautakunnassa oli kaupunginjohtaja A. Tulenheimo. Esittelijänä lautakunnan kokouksissa toimi väestönsuojelutoimiston toimistopäällikkö T. Hannus ja sihteerinä toimistopäällikön apulainen S. Hellevaara.

Uudenmaan lääninhallitus vahvisti elokuun 13 p:nä 1940 kaupunginvaltuuston saman vuoden toukokuun 29 p:nä hyväksymän väestönsuojelulautakunnan ohjesäännön.

Väestönsuojelulautakunta kokoontui v:n 1940 aikana 17 kertaa, ensimmäisen kerran kesäkuun 11 p:nä. Sen pöytäkirjain pykäläluku oli 188. Näistä 131 koski varsinaisia asioita, jotka antoivat aihetta lausuntoihin tai esityksien tekemiseen viranomaisille. Lausuntoja lautakunta antoi 26. Pöytäkirjaan merkittiin 81 tiedonantoa. Lautakunnalle saapuneiden kirjeiden lukumäärä oli 133 ja sen lähettämien kirjeiden lukumäärä 86.

Väestönsuojelutoimisto. Sodan alettua muodostettu väestönsuojelukeskus jatkoi toimintaansa rauhan palattua kesäkuun 30 p:ään 1940 asti. Sen työn jatkaminen, sen arkisto, kalusto, väestönsuojeluvälinevarasto ja huoneisto siirtyivät heinäkuun 1 p:nä 1940 kaupunginvaltuuston toukokuun 29 p:nä 1940 perustamalle väestönsuojelutoimistolle, joka vuoden loppuun saakka toimi väliaikaisena, ilman johtosääntöä, kaupunginhallituksen ja väestönsuojelulautakunnan ohjeiden mukaisesti.

Toimistopäällikön virkaan kaupunginhallitus kokouksessaan kesäkuun 20 p:nä 1940 valitsi majuri T. Hannuksen, jonka maan väestönsuojelupäällikkö myöhemmin määräsi Helsingin väestönsuojelupäälliköksi, ja toimistoinsinöörin virkaan tohtori-insinööri C.-H. Nyströmin sekä toimistopäällikön apulaisen virkaan kokouksessaan kesäkuun 27 p:nä 1940 hovioikeudenauskultantti S. Hellevaaran. Toimiston muut virat väestönsuojelulautakunta täytti kesäkuun 18 p:nä pitämässään kokouksessa valiten koulutuksen johtajaksi luutnantti F. Kaltamon, varastopäälliköksi taloudenhoitaja B. Forsmanin, vanhemmaksi toimistoapulaiseksi herra J. Norvan, nuoremaksi toimistoapulaiseksi neiti M. Ingmanin, varaston vahtimestariksi herra E. Parkkalin, puhelinvartijaksi rouva M. Lagerlöfin ja lähetiksi nuorukainen K. Puomilan.

Vuoden varrella toimisto joutui käyttämään myöskin tilapäisiä apulaisia kesälomasijaisina, väestönsuojeluvälinevaraston järjestelyissä ja ruokailulippujen hinnan perimistyössä. Vuoden lopulla tehtiin lisäksi esitys rakennusteknikon ottamisesta toimistoon lähinnä toimistoinsinöörin avuksi tilapäisesti helmikuun 1 p:stä 1941 lähtien vuoden loppuun.

Heinäkuun 1 p:n ja joulukuun 31 p:n 1940 välisenä aikana toimistoon saapuneiden kirjeiden lukumäärä oli 213 ja lähetettyjen diaarioitujen kirjeiden lukumäärä 400. Lisäksi lähetettiin huomattava määrä väestönsuojelukurssikutsuja ja -ohjelmia sekä annettiin pyynnöstä erilaisia todistuksia, m.m. asevelvollisuuttaan suorittaville todistuksia sodanaikaisesta väestönsuojelupalveluksesta.

Toimisto oli vuoden aikana läheisessä, kiinteässä yhteistoiminnassa varsinkin sisäasiainministeriön väestönsuojeluasiainosaston, Uudenmaan läänin väestönsuojelutarkastajan, sotilas- ja suojeluskuntaviranomaisten, Lotta-Svärd järjestön, kaupungin rakennustoimiston ja Suomen väestön-

suojelujärjestön kanssa. Eräät toimiston viranhaltijoista seurasivat väestönsuojeluasiainosaston järjestämiä kursseja väestönsuojelukeskuskoulussa. Väestönsuojelukehitystä ulkomailla seurattiin varsinkin eräiden toimiston tilaamien ulkomaisten lehtien välityksellä. Yhteyttä ylläpidettiin myös kaupungin lohkoryhmien ja lohkojen johtajiin.

Helsingin kaupungin järjestämään kaatuneiden urheilijain muistojuhlaan heinäkuun 21 p:nä 1940 saivat kutsun myös kaupungin väestönsuojelujoukoissa sodan aikana palvelleet. Toimisto otti osaa juhlan järjestelyihin ja jاکoi kutsukortit väestönsuojeluhenkilöstölle.

V:n 1940 lopulla toimisto teki ehdotuksen väestönsuojelun ansiomitalien jaosta kaupungin väestönsuojelussa sodan aikana ansioituneille. I luokan mitali ehdotettiin 51 ja II luokan mitali 337 henkilölle.

Vuoden aikana valmisteltiin toimistossa tilapäistä väestönsiirtosuunnitelmaa sota-ajan varalta. Asiantuntijoina toimivat Uudenmaan läänin poliisitarkastaja ja Helsingin poliisilaitoksen edustaja. Erinäisistä syistä lopullisen suunnitelman laatiminen siirtyi seuraavaan vuoteen.

Väestönsuojelujärjestyksen sekä väestönsuojelun täytäntöönpano- ja suojelusuunnitelmien laatimiseen ei toimisto v:n 1940 aikana, alustavia töitä lukuunottamatta, voinut ryhtyä, koska sisäasiainministeriöstä ei saatu niiden laatimisoheja, joten näidenkin laatiminen siirtyi seuraavaan vuoteen.

Hälytyspalvelus. Hälytyssireenien koekäynnistys järjestettiin vuoden aikana uudelleen siten, että sireeneitä käynnistettiin säännöllisesti, vuodensajasta riippuen kerran tai kaksi kertaa viikossa sekä pyryilman sattuessa useamminkin. Häiriöiden välttämiseksi ja suuremman toimintavarmuuden aikaansaamiseksi vaihdettiin sireenien ohjaus- ja kytkinlaitteet ja vedettiin uusia yhdysjohtoja. N.s. hiljaisia hälytyslaitteita koekäynnistettiin ja liittymiset niihin järjestettiin uudelleen.

Puhelinyhdistyksen kanssa tutkittiin myöskin n.s. ilmavaroituksen antamista varten suunniteltujen kovaäänisten sijoitusmahdollisuutta yleisiin paikkoihin sekä kyseisten laitteiden laatua. Samoin pantiin alulle tutkimukset n.s. yleisön puhelinhälytysjärjestelmästä, jotta kaupunkiin saataisiin samankaltainen yleinen puhelinhälytys kuin Ruotsissa on.

Viestiverkoston kehittämiseksi suoritettiin kaikkien väestönsuojelukäytössä olevien puhelimien tarkastus, uudelleenjärjestely, siirto ja valinta. Tilapäisiä puhelimia jätettiin käytäntöön ainoastaan aivan välttämätön määrä. Suorien puhelinyhteyksien uudelleenjärjestely suunniteltiin loppuun. Samalla poistettiin turhia johtoja ja yksityisille annettiin määräys kustantaa puhelinverkostoon kytketyt omat puhelinjohtonsa.

Suunniteltiin väestönsuojelukeskuksen, lohkoryhmien, lohkojen, tähtytisasemien y.m. väestönsuojelutoimipaikkojen välinen puhelinverkosto varajohtoineen, joten Puhelinyhdistys voi vetää tarpeelliset pää- ja vara-kaapelit väestönsuojelutarkoituksia varten louhittuihin kalliosuojiiin.

Tutkittiin ja kokeiltiin perusteellisesti lyhytaaltoradiopuhelimien kuuluvaisuutta ja niiden kelpoisuutta varaviestitysvälineenä väestönsuojelujohtoilinten toimipaikkoja ja tähtytisasemia varten eri puolilla kaupunkia. Tutkimukset antoivat niin hyviä tuloksia, että mainittujen laitteiden hankintaa varten voitiin anoa määrärahaa.

Väestönsuojat. Yleiset suojakaivannot tarkastettiin, puhdistettiin ja kunnostettiin. Kaikki suojat varustettiin uusilla lukoilla. Samoin seurattiin väestönsuojelun johtoilinten ja muodostelmien kalliosuojien rakennus-

töiden edistymistä. Korkeavuoren suojaan nähden esitettiin eräitä muutoksia ja suojaan suunniteltiin ja tilattiin kalusto.

Tutkittiin uusien ensiapu-, kaasunpuhdistus- ja sairaala-asemien tarvetta ja sijoittamismahdollisuuksia. Samoin meneteltiin alustavasti kaupungin virastojen ja laitosten väestönsuojien suhteen.

Yhteistyössä kaupungin rakennustoimiston kanssa suunniteltiin alustavasti yleisiä väestönsuojia vilkasliikenteisten katujen varsille, mikäli niitä oli mahdollista sijoittaa kallioihin, ja ehdotettiin v. 1941 rakennettavaksi yleiset väestönsuojat m.m. Erottajalle ja Senaatintorin läheisyyteen. Tässä yhteydessä tehtiin esitys yksityisiä väestönsuojia yleisten suojien yhteyteen rakennettaessa noudatettavista ehdoista.

Neuvoontatyö. Syksyn kuluessa suoritettiin lukuisia tarkastuksia yksityisten talojen väestönsuojien rakennusmahdollisuuksien selvittämiseksi. Koska tällaiset tarkastukset vaativat paljon toimiston viranhaltijain aikaa, tehtiin kaupungille ehdotus tämänkaltaisista tarkastuksista perittävästä korvauksesta. Syksystä alkaen annettiin toimistossa runsaasti neuvoja myöskin arkkitehdeille y.m. väestönsuojien suunnittelijoille. Lisäksi tarkastettiin ja hyväksyttiin 34 väestönsuojan pääpiirustukset ennen niiden lähettämistä maistraatille sekä 23 väestönsuojan työpiirustukset ennen niiden esittämistä rakennustarkastajalle. Kesästä alkaen annettiin neuvoja vanhojen, aikaisemmin rakennettujen väestönsuojien muuttamisesta ja osittain myöskin niiden purkamisesta, pyydettyjä lausuntoja väestönsuojista y.m. sekä erillisiä suunnitelmia ja selvityksiä.

Väestönsuojelukoulutus. Koulutustoiminnan pääpaino keskittyi kaupungin sodan jälkeen uudelleenjärjestettyjen väestönsuojelujoukkojen täydennyskoulutukseen.

Koulutus jakaantui yleiskoulutukseen, joka käsitti kaikille suojelumuodostelmille välttämättömän yhteisen alkeisopetuksen, sekä erikoiskoulutukseen, jossa koulutuksen pääpaino kiinnitettiin sellaisiin väestönsuojelutoimintoihin, jotka nimenomaan olivat tarpeen juuri kyseiselle suojeluhenkilöstölle.

Lohkoryhmien ja lohkojen johtajien ja näiden apulaisten väestönsuojelutäydennyskurssi oli toimeenpantu jo keväällä 1940.

Syyskoulutuskausi alkoi suojelumuodostelmien toimistohenkilöstön kolmella väestönsuojelutäydennyskursilla, jotka toimeenpantiin syyskuun 2 ja 13 p:n 1940, 3 ja 16 p:n 1940 ja 4 ja 18 p:n 1940 välisinä aikoina ja joihin osallistui yhteensä 180 kansialottoa. Tähestysthenkilöstölle toimeenpantiin väestönsuojelukursseja syyskuun 17 p:n ja lokakuun 3 p:n 1940, syyskuun 18 p:n ja lokakuun 4 p:n 1940, syyskuun 23 p:n ja lokakuun 9 p:n 1940 ja syyskuun 24 p:n ja lokakuun 10 p:n 1940 välisenä aikana ja osallistui niihin yhteensä 226 tähestäjalottoa ja 37 tähestystehtäviin määrättyä muuta naishenkilöä. Ensiapuhenkilöstön täydennyskurssi toimeenpantiin lokakuun 14 p:n ja marraskuun 21 p:n 1940 välisenä aikana ja osallistui siihen 49 lääkintäalottoa ja 12 ensiaputehtäviin määrättyä muuta naishenkilöä. Väestönsuojelumuodostelmien koulutustoiminnan päätti lähettihenkilöstön kaksi väestönsuojelutäydennyskurssia, jotka toimeenpantiin lokakuun 28 p:n ja marraskuun 4 p:n 1940 ja lokakuun 31 p:n ja marraskuun 7 p:n 1940 välisinä aikoina, ja osallistui niihin yhteensä 65 partiopoikaa ja -tyttöä sekä 10 muuta nuorisoon kuuluvaa. Edellä mainitun toimistohenkilöstön koulutusohjelma käsitti yhteensä 16 luento- ja harjoitustuntia, tähestysthenkilöstön 20, ensiapuhenkilöstön 36 ja lähettihenkilöstön 11 tuntia. Vä-

estönsuojelumuodostelmiin kuuluneille mieshenkilöille ei toimeenpantu väestönsuojelukoulutusta, koska henkilövaraus oli keskeneräinen ja koska oli odotettavissa uudet määrävahvuudet väestönsuojelujoukkoja varten.

Kauppa- ja teollisuusministeriön pyynnöstä väestönsuojelutoimisto toimeenpani syyslukukaudella 1940 väestönsuojelukurssit helsinkiläisiä kauppaoppilaitoksia varten. Koulutukseen osallistuivat kaikki kaupungin suomen- ja ruotsinkielisten kauppaoppilaitosten oppilaat. Kyseisen koulutustoiminnan tarkoituksena oli antaa kauppaoppilaitosten oppilaille yhtenäiset perustiedot väestönsuojelun yleisjärjestelystä ja toimintamuodoista sekä erikoisesti perehdyttää oppilaat omakohtaiseen suojeeluun. Kyseinen koulutus käsitti yhteensä 16 luento- ja harjoitustuntia ja toimeenpantiin se lokakuun 21 p:n ja joulukuun 15 p:n 1940 välisenä aikana. Väestönsuojelukoulutusta annettiin kaksi tuntia viikossa. Kukin kauppaoppilaitos suoritti itse koulutuksesta aiheutuvat kustannukset.

Väestönsuojelutoimiston puheena olevana aikana suorittamasta muusta koulutustoiminnasta mainittakoon lisäksi sen lukuisat Lotta-Svärd järjestön Helsingin piirille toimeenpanemat sekä suomen- että ruotsinkieliset väestönsuojelukoulutustilaisuudet. Eräiden yksityisten laitosten henkilökunnille toimeenpantiin niinkään väestönsuojelutoimiston toimesta koulutustilaisuuksia.

Taloudenhoito ja väestönsuojeluvälinevarasto. Paitsi esitystä väestönsuojelutoimiston elokuun 1 p:n ja joulukuun 31 p:n 1940 välisen ajan talousarvioksi, joka päättyi 266,750 mk:aan, toimisto teki kaikkiaan 14 eri esitystä erikoismäärärahoista toimiston ennakolta arvaamattomiin kuluihin, yhteismäärältään 345,035 mk. Tähän määrään sisältyy m.m. 185,300 mk:n arvoisen kaluston hankkiminen väestönsuojelukeskuksen kalliosuojaan. Sen lisäksi tehtiin yhteensä 18 eri esitystä erikoismäärärahoista sodan aiheuttamien korvauksien suorittamiseksi, yhteismäärältään 125,765:85 mk. Nämä määrärahat käsittivät korvauksia vuokrasta, turmeltuneesta ja hävinneestä omaisuudesta, väestönsuojelukeskuksen käytössä olleista autoista y.m. Vielä toimisto antoi lausuntoja suoraan kaupunginhallitukselle jätetyistä anomuksista, jotka koskivat sodan aiheuttamia korvausasioita.

Heinäkuun 11 p:nä 1940 tekemällään päätöksellä kaupunginhallitus antoi väestönsuojelutoimiston tehtäväksi periä taloilta kaupungin huoltoviraston sodan aikana talonryhmien varattomille jäsenille antamien ruokailulippujen arvon. Näitä lippuja oli annettu 404 talon suojelehenkilös-tölle yhteensä 488,117 mk:n arvosta. Vuoden loppuun mennessä väestönsuojelutoimisto oli saanut perityksi 237 talolta yhteensä 237,532 mk. 137 taloa kieltäytyi suorittamasta osuuksiaan, yhteensä 212,772 mk. Käyttämättömiä ruokailulippuja palautettiin yhteensä 853 mk:n arvosta. 30 talon osalta selvittely siirtyi seuraavaan vuoteen; niille annettujen lippujen arvo oli 36,960 mk.

Kiertokirjeessään huhtikuun 25 p:ltä 1940 kaupunginhallitus määräsi, että kaupungin virastojen ja laitosten väestönsuojeluvälineet ja -varusteet oli siirrettävä säilytettäväksi toimiston väestönsuojeluvälinevarastoon. Tätä määräystä noudattaen toimitti 77 kaupungin virastoa ja laitosta kesällä ja syksyllä väestönsuojeluvälineensä kyseiseen varastoon. Virastojen ja laitosten laatikkojen ja pakkausten lukumäärä on yhteensä 212 kpl, jonka lisäksi tulee yli 300 paria y.m. irrallaan säilytettäviä välineitä. Näitä samoin kuin väestönsuojelukeskuksen ja -muodostelmien väestönsuojelu-

välineitä hoiti varaston vahtimestari, joka sitä paitsi huolehti varaston lämmittämisestä.

Heinäkuun 1 p:n ja joulukuun 31 p:n 1940 välisenä aikana toimisto hyväksyi kaikkiaan 497 laskua ja maksumääräystä.

Väestönsuojelulaitteisiin tutustuminen. Kesäkuun 18 p:nä väestönsuojelulautakunta tutustui Johanneksenrinteen ja pääpaloaseman alle rakennettaviin kalliosuojiiin sekä Unioninkadun yleiseen väestönsuojatunneliin, ja joulukuun 12 p:nä lautakunta kävi tutustumassa Vanhankaupungin vesijohtolaitoksen henkilökunnan väestönsuojiiin.

Pääkaupungin väestönsuojelujärjestelyt olivat ulkopuolistenkin huomion kohteena sikäli, että eräät väestönsuojelutarkastajat ja muiden kaukunkien sekä useat ruotsinmaalaiset väestönsuojeluviranomaiset y.m. pyysivät niistä tietoja tai kävivät niihin tutustumassa. Väestönsuojelutoimisto järjesti tutustumiskäyntejä väestönsuojelutoimistoon ja eräihin kalliosuojiiin myöskin sisäasiainministeriön väestönsuojelu- ja poliisiasiainosastojen toimeenpanemien poliisi- ja väestönsuojelupäällystökurssien osanottajille.
